

PROBLEMY KULTURY W DZIAŁALNOŚCI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W LATACH 1950—1975

Utworzenie województwa zielonogórskiego w 1950 r. i powołanie Wojewódzkiej Rady Narodowej, która oficjalnie rozpoczęła działalność na sesji w dniu 10 lipca 1950 r., miało decydujący wpływ na dalszy rozwój tej zachodniej połaci Polski. Z chwilą uruchomienia wszystkich wydziałów WRN na wokandzie pilnych do załatwienia spraw znalazły się także problemy kultury. Choć przed nowo powstałą władzą piętrzyły się ogromne trudności i trzeba było wprawdzie znormalizować życie w najważniejszych dziedzinach, takich jak przemysł, rolnictwo, ochrona zdrowia, szkolnictwo, które warunkują egzystencję człowieka, wiele uwagi poświęcono już w pierwszym roku sprawom kultury. Niech o tym mówią takie fakty z 1950 r., jak powołanie do życia Wydziału Kultury Prezydium WRN (10 lipca), Wojewódzkiej Komisji Koordynacyjnej do Spraw Kultury (18 sierpnia), Symfonicznej Orkiestry Objazdowej (18 sierpnia), stałego Wojewódzkiego Teatru Objazdowego (18 sierpnia), Państwowego Muzeum (18 sierpnia) i opracowanie planu upowszechnienia kultury w województwie zielonogórskim w 1951 r. (21 grudnia). Już więc w pierwszym roku stworzono prawie wszystkie podstawowe placówki kulturalne.

Początki nie były wcale łatwe. Brak odpowiednio wykwalifikowanych ludzi uniemożliwiał obsadzenie referatów kultury w kilku powiatach, takich jak: zielonogórski, głogowski, sulechowski i skwierzyński. Przed instytucjami kulturalnymi stanął jako główne zadanie problem upowszechnienia kultury — trudny w ówczesnych warunkach do realizacji. Dla przykładu podaje się, że w powiatach funkcjonowało wtedy po kilka świetlic, a do wyjątków należał nieduży powiat wschowski, gdzie poza świetlicą i Domem Społecznym PZZ w mieście egzystowały świetlice w Dębowej łące, Przyczynie Dolnej, Konradowie, Drzewcach Starych i Kandlewie.

Wzrost zainteresowania Wojewódzkiej Rady Narodowej sprawami kultury w województwie miał decydujący wpływ na postęp w tej dziedzinie życia. Oprócz III kadencji (1958—1961) we wszystkich pozostałych poświęcono na sesjach wiele miejsca sprawom kultury. Informują o tym

dochowane dokumenty i protokoły. Przeważnie dwudniowe sesje dawały okazję do umieszczenia na porządku obrad spraw kultury, co umożliwiło krytykę istniejącego stanu rzeczy, a także szukanie rozwiązań trudniejszych spraw.

W I kadencji (1950—1954) na dwudniowej sesji w dniach 24—25 września 1953 r. wysunięto zagadnienie rozwoju życia kulturalnego na terenie województwa zielonogórskiego. W okresie II kadencji na sesji od 29 do 30 czerwca 1956 r. ponownie rozpatrywano ten problem. W IV kadencji na sesji w dniach 20—21 września 1963 r. omawiano kierunki rozwoju życia kulturalnego w województwie zielonogórskim do roku 1965. Wreszcie w czasie V kadencji sesję w dniu 16 września 1966 r. poświęcono omówieniu i zatwierdzeniu wojewódzkiego programu rozwoju kultury na lata 1966—1970, zaś w dniu 17 stycznia 1969 r. wysłuchano sprawozdania z dotychczasowego wykonania uchwały WRN z dnia 16 września 1966 r. dotyczącej zatwierdzenia programu rozwoju kultury w wyżej wymienionym okresie.

Niezależnie od uwzględnienia spraw kultury na wymienionych sesjach, przy corocznym opracowywaniu planu i budżetu na następny rok i przy analizie jego wykonania, nadarzała się okazja dyskusowania nad zagadnieniami kultury, z której radni niejednokrotnie korzystali. Dokonanie przeglądu problematyki poruszanej na sesjach WRN pozwala ocenić rolę rady, gdy chodzi o rozwój i stałe podnoszenie poziomu życia kulturalnego w województwie.

Ze sprawozdaniem Wydziału Kultury Prezydium WRN, przedłożonym na sesji w dniu 25 września 1953 r., warto zapoznać się bliżej, ponieważ daje ono obraz, jak kształtowało się życie kulturalne w początkowym, najtrudniejszym okresie istnienia województwa. Poświęcono wówczas wiele uwagi sprawie rozbudowania sieci świetlic. Praca w nich oprócz normalnego toku, polegającego na udostępnianiu dóbr kulturalnych wszystkim mieszkańcom województwa, miała także służyć wspieraniu polityki partii i państwa, zmierzającej do kolektywizacji wsi. Uruchomiono w tym czasie 56 świetlic gminnych i około 500 gromadzkich. Ówczesne świetlice przygotowały na eliminacje aż 400 zespołów artystycznych i sprawozdanie stwierdza, że podniósł się poziom artystyczny i polityczny ich występów. Bibliotek powszechnych istniało w tym czasie 171, miejskich 33, powiatowych 17 i gminnych 118, a punktów bibliotecznych 804. Księgozbiory ich obejmowały 548 tys. woluminów, z czego wynika, że na jednego mieszkańca województwa przypadał jeden tom, zaś czytelników zarejestrowano 70 tys. (12%). Istniały dwie szkoły muzyczne w Gorzowie i Zielonej Górze oraz pięć ognisk muzycznych. Działalność teatru pozostawiała jeszcze wiele do życzenia zarówno pod względem repertuaru, jak i poziomu artystycznego. Działał wtedy Artos, który docierał przede wszystkim do

wsi uspołdzielniionych lub uspołdzielnianych. Istniały muzea w Zielonej Górze, Gorzowie, Nowej Soli i Międzyrzeczu, pracowało 48 kin stałych i 8 objazdowych, które wyświetliły 8.247 seansów dla 686 tys. widzów. Władze kulturalne borykały się z brakiem kadr, słabym ich przygotowaniem i płynnością spowodowaną niskim uposażeniem. Sprawozdanie krytycznie oceniało styl pracy Wydziału Kultury i referatów kultury powiatowych rad narodowych, które zbyt mało interesowały się terenem. Koferat i dyskusja wykazały, że pracowników kultury czeka wielka praca, aby usunąć takie mankamenty jak niewykorzystywanie budżetów na cele kultury, niedostateczna kontrola placówek kulturalno-oświatowych itp. Palącą sprawą był brak pomieszczenia na bibliotekę wojewódzką, która mieściła się na strychu szkoły muzycznej.

Referat o problemach kultury w województwie, przedłożony w trzy lata później na sesji w dniu 29 czerwca 1956 r., stwierdzał istnienie w tym czasie czterech domów kultury, 597 świetlic, w tym 78 gromadzkich z etatową obsadą. Wysłunięto propozycję utworzenia rady kultury jako organu opiniodawczego w stosunku do Wydziału Kultury, a także ustanowiono nagrody artystyczne Ziemi Lubuskiej.

Po dyskusji uchwała nr III/13/56, podjęta przez WRN w sprawach kultury, otworzyła dla jej rozwoju szersze niż dotychczas możliwości. Wiele postulatów w niej wysuniętych doczekało się wkrótce pomyslniej realizacji. Już w 1957 r. Prezydium WRN przyznało po raz pierwszy twórcom i popularyzatorom kultury Lubuską Nagrodę Kulturalną, powołało Wojewódzką Radę Konserwatorską, udzieliło dotacji na urządzenie Klubu Stowarzyszeń Twórczych, zajęło się bliżej zakresem działalności konserwatorskiej. Wreszcie w 1957 r. powstało Lubuskie Towarzystwo Kultury, które reprezentowało odtąd opinię społeczną w sprawach kultury i otoczyło opieką samodzielne środowiska twórcze. W 1958 r. doszło też do wyłączenia oddziałów kultury z inspektoratów szkolnych, co otworzyło szersze możliwości rozwoju kultury w powiatach.

Po długiej, siedmioletniej przerwie, na sesji w dniu 20 września 1963 r. zajęto się znów problematyką rozwoju kultury w województwie. Okazało się wówczas, jak zapładniająco podziałała sesja z 1956 r. oraz sprzyjająca atmosfera, która wytworzyła się po przełomowym VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. Powstała w międzyczasie w Zielonej Górze Państwowa Orkiestra Symfoniczna, oddział Związku Literatów Polskich, wspomniane już Lubuskie Towarzystwo Kultury, telewizyjna stacja przekąźnikowa w Jemiołowie, stały teatr w Gorzowie, Wojewódzka Poradnia Kulturalno-Oświatowa, Ośrodek Badawczo-Naukowy przy LTK, Lubuskie Towarzystwo Muzyczne im. H. Wieniawskiego, które wkrótce zdołało uruchomić 70 punktów nauczania muzyki, periodyk społeczno-kulturalny „Nadodrze”, począł ukazywać się drukiem Rocznik Lubuski, wydawany

przez LTK i stały Rocznik Gospodarczo-Statystyczny Województwa Zielonogórskiego oraz wydano 40 regionalnych pozycji książkowych. Zweryfikowano też wraz z Ministerstwem Kultury wykaz zabytków. Budżet Wydziału Kultury z 11,5 mln zł wzrósł w 1963 r. trzykrotnie do kwoty 33,5 mln zł. Rzucono hasło: „Powiat ośrodkiem życia kulturalnego” i zwrócono uwagę na konieczność skierowania większych wysiłków celem podniesienia poziomu życia kulturalnego na wsiach i w małych miasteczkach. Szereg nowo powstałych regionalnych towarzystw kulturalnych, sfederowanych w LTK, rozpoczęło współpracę z placówkami kulturalnymi. Działalność kulturalną finansowały już nie tylko rady narodowe, ale zakłady pracy, związki zawodowe (20 mln zł), WZGS i podległe mu placówki terenowe, a także spółdzielczość. Jeszcze wciąż rady narodowe nie umiały wykorzystać w pełni budżetów na kulturę i stosunkowo rzadko stawiano sprawy kultury na prezydiach i sesjach rad. Te stwierdzenia zawierał referat Wydziału Kultury i koreferat Komisji Kultury WRN. Dyskusja wskazała jeszcze na wiele braków, które należałoby zlikwidować w najbliższym czasie. Wiceminister Rusinek, obecny na sesji, zwrócił uwagę na wychowawczy sens pracy kulturalnej, konieczność zapewnienia lepiej przygotowanych kadr oraz opracowanie powiatowych programów działania. Kilku dyskutantów stwierdziło, że zachodzi potrzeba udzielenia większej pomocy dla wsi ze strony rad, poradni ruchu amatorskiego i roztoczenia fachowej opieki nad zespołami amatorskimi. Ostatecznie WRN w uchwale nr III/17/63 wskazała dalsze kierunki działania w dziedzinie kultury na terenie województwa.

Specjalną wymowę posiada potraktowanie zagadnień kultury na jednej z następnych sesji w dniu 6 września 1966 r. WRN dokonała na niej nie tylko podsumowania działalności Wydziału Kultury za lata 1961—1965, ale po raz pierwszy w takich rozmiarach i w takim rozległym ujęciu uchwalono plan pracy w tej dziedzinie na następne pięciolecie 1966—1970.

Ocena rozwoju kultury w latach 1961—1965, którą przedłożono radnym WRN, wypadła pozytywnie. Sprawozdanie podkreślało rolę ożywionego ruchu społeczno-kulturalnego, który wywarł decydujące piętno na minionym okresie, dając początek szeregowi środowisk twórczych, jak np. literackiemu i filmowemu i stworzył dobry klimat dla ich działalności. Plastycy wystawiali swoje prace na wielu ekspozycjach krajowych i zagranicznych, ponadto po raz pierwszy w 1963 roku z ich inicjatywy odbyło się Ogólnopolskie Sympozjum i Wystawa „Złotego Grona”. Druga tego rodzaju impreza w 1965 roku z udziałem artystów zagranicznych wzbudziła już szersze zainteresowanie. Uruchomione w 1965 roku w Zielonej Górze Biuro Wystaw Artystycznych w krótkim czasie istnienia zdołało urządzić w swoim salonie 20 wystaw przy 42 tys. zwiedzających. Od 1961 roku działał w Zielonej Górze oddział Związku Literatów Polskich, a nie-

zależnie od tego egzystował nadal Klub Literacki przy LTK, skupiający młodych twórców. Dorobek twórczy środowiska wzrastał systematycznie od tego czasu i znajdował uznanie krytyki. LTK wydało 22 arkusze poetyckie, w tym kilka debiurów. Miejsceowa „Gazeta Zielonogórska”, Zielonogórska Rozgłośnia PR i ukazujące się od 1959 r. pismo społeczno-kulturalne „Nadodrzie” (od maja 1965 r. jako dwutygodnik) otworzyły możliwości wypowiedzi dla działaczy i twórców. Bujnie rozwijało się w tym czasie życie teatralne. Teatr im. L. Kruczkowskiego w Zielonej Górze dał np. w 1965 r. 10 premier i 355 przedstawień, obsługując prowincję województwa. Przedstawienia obejrzało 122 tys. widzów (o przeszło 12 tys. więcej niż w 1961 r.). Teatr uruchomił ponadto scenę lalkową, na której wystawiono 301 przedstawień dla 87 tys. młodych widzów. O poziomie spektakli świadczą dwie nagrody Ministra Kultury i nagrody oraz wyróżnienia zdobyte na festiwalach teatralnych w Kaliszu i Wrocławiu. Estrada Ziemi Lubuskiej zdołała zorganizować w ostatnim roku 1722 imprezy przy 665 tysiącach widzów, poważnie przekraczając plany artystyczne. Podobne sukcesy odniosła Orkiestra Symfoniczna.

Pięciolatka ta w decydujący sposób wpłynęła na rozwój sieci placówek kultury w mniejszych środowiskach, a przede wszystkim na wsi. Oprócz 35 domów kultury liczba świetlic i klubów doszła do 942, w których znalazło się 337 klubów „Ruchu” i 104 gminnych spółdzielni. W domach kultury pracowało systematycznie 15 zespołów oświatowych i 116 artystycznych, dając w sumie ponad tysiąc imprez w terenie.

Sieć bibliotek, w zasadzie pełną już w poprzednim okresie, poddano dalszemu doskonaleniu, tak że biblioteki stały się nie tylko miejscami wypożyczeń książek, ale również ośrodkami kultury, przez wprowadzenie bogatych form współpracy z czytelnikami.

Od 1962 r. istniała w Zielonej Górze Średnia Szkoła Muzyczna (II stopnia), a w województwie pracowały ponadto trzy szkoły I stopnia i 36 ognisk muzycznych (w tym trzy państwowe) z 45 filiami. W szkołach tego typu uczyło się 497 uczniów, a w ogniskach 3 065. Sieć muzeów powiększyła się o muzeum biograficzne Wilhelma Piecka w Gubinie i pięć izb pamiątek regionalnych, założonych z inicjatywy LTK i terenowych towarzystw regionalnych w Babimoście, Dąbrowce, Pszczewie, Wschowie i Głogowie. Muzeum w Międzyrzeczu po gruntownej przebudowie zalicza się do najpiękniejszych tego typu placówek w Polsce. Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu uznał je za Pomnik Kultury 1000-lecia Państwa Polskiego. Muzeum w Nowej Soli, specjalizujące się w numizmatyce, zwołało w 1963 r. pierwszą po wojnie ogólnopolską sesję numizmatyczną i opublikowało katalog pn. „1000 lat monety na ziemiach polskich”.

Sieć kin obejmowała 125 stałych placówek państwowych, 16 kin ruchomych i 43 kina społeczne. W ciągu pięciu lat odwiedziło seanse kinowe

37,5 mln widzów, tzn. że przeciętnie każdy obywatel korzystał z kina dziewięć razy w roku.

Młodzież ZMS i ZMW włączyła się szczególnie aktywnie w działalność kulturalną, sprawując opiekę nad klubami w miastach i na wsi. ZMW w Lubuskim Uniwersytecie w Klenicy kształcił kadry kulturalno-oświatowe. Duże zainteresowanie wsią okazało TWP, organizując uniwersytety powszechne i prelekcje. Organizacje społeczno-kulturalne sfederowane w LTK szerzyły wiedzę o przeszłości historycznej i obecnych osiągnięciach regionu, rozbudzając tym sposobem pożyteczny patriotyzm lokalny. LTK wydało ogółem 39 pozycji książkowych, z których niektóre okazały się bardzo cenne i poczytne. Lubuskie Towarzystwo Naukowe, które powstało w 1964 r. z Ośrodka Naukowo-Badawczego przy LTK, współpracowało z ośrodkami naukowymi w całym kraju, organizowało sesje naukowe i wydało szereg publikacji.

W dziedzinie kadrowej stan był jeszcze niezadowolający. Płynność kadr utrudniała tutaj stabilizację. Zbyt mały był też procent kadr z wyższym wykształceniem. W domach kultury na dwustu pracowników tylko sześciu, a w bibliotekach na trzystu osiemdziesięciu pięciu tylko trzynastu posiadało wyższe wykształcenie. Dawał się dotkliwie we znaki brak Wojewódzkiego Domu Kultury, odpowiedniego budynku dla Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Szkoły Muzycznej w Zielonej Górze, zachodziła paląca potrzeba remontu obu teatrów, Muzeum Okręgowego, sali Orkiestry Symfonicznej i PDK w Szprotawie i Sulęcinie. Powiatowe placówki nie posiadały nowoczesnego sprzętu, w dwunastu powiatach brakowało środków transportu, a w dużych wsiach sal widowiskowych.

Przedłożony na sesji program działania w zakresie kultury na lata 1965—1970 podkreślał, że wartości kulturalne zbliżają ideowo-polityczne założenia socjalizmu do społeczeństwa o wiele skuteczniej niż inne środki i zakładał konieczność troski o prawidłowy i wszechstronny rozwój kulturalny regionu, o stworzenie warunków dla upowszechniania kultury w najszerszych kręgach lubuskiego społeczeństwa. Temu celowi miały służyć wszystkie placówki kulturalne, estetycznie i nowoczesnie urządzone, w których umocniony ruch społeczno-kulturalny powinien odegrać niemałą rolę. Właściwe zorganizowanie imprezy z okazji 1000-lecia w 1966 roku i przygotowania do Kongresu Kultury Polskiej stworzyły okazję do podsumowania dotychczasowego dorobku w dziedzinie kultury na Ziemi Lubuskiej i odegrały decydującą rolę. Z natury rzeczy długofalowy plan miał kształty ogólne. Przewidywał, że przez współdziałanie wszystkich zainteresowanych instytucji można podnieść poziom bazy dla działalności kulturalnej i zrealizować jego główne założenia. Zakładał, że trzeba dążyć do stworzenia powiatowych domów kultury w Gorzowie, Międzyrzeczu, Nowej Soli i Żaganii oraz wzbogacić pracę w stale rosnących liczebnie

klubach wiejskich. Dwadzieścia cztery obiekty kulturalne miały powstać ze środków pozabudżetowych, między innymi MDK w Kostrzynie, 8 świetlic, 4 sale widowiskowe i amfiteatr w Łagowie. Spore kwoty przewidywano na wyposażenie placówek kulturalno-oświatowych i środków transportu oraz urządzeń technicznych (10 mln zł). Kosztem 15 mln zł ze środków budżetowych i 16 mln zł spoza budżetu zamierzano wyremontować szereg placówek. Imprezy tego typu jak Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny od 1967 r., Festiwal Piosenki Radzieckiej, konkursy: recytatorski, „Wieś bliżej teatru” i na najlepszy klub wiejski miały poważnie zaważyć na dalszym wzroście poziomu kultury. Plan przewidywał doskonalenie sieci bibliotek, a przede wszystkim budowę Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Pedagogicznej w Zielonej Górze kosztem 33 mln zł. Zalecał też, aby dążyć do przeniesienia szeregu bibliotek do stosowniejszych pomieszczeń, bowiem ponad 100 lokali nie odpowiadało już minimalnym wymaganiom. W parze z tym siedł plan powiększenia księgozbiorów z 1441 tys. tomów w 1965 r. do 1861 tys. w 1970 r. Liczba czytelników miała wzrosnąć do 198 tys. osób, tzn. z 19 do 21,8% ogólnej liczby mieszkańców.

Z ognisk muzycznych w Głogowie, Żarach i Międzyrzeczu planowano utworzyć państwowe szkoły muzyczne pierwszego stopnia, a liczbę ognisk społecznych zwiększyć do pięćdziesięciu. Przewidywano budowę gmachu Średniej Szkoły Muzycznej w Zielonej Górze, kosztem 16 mln zł.

W zakresie ochrony zabytków postanowiono w 1968 r. zakończyć odbudowę zamku piastowskiego w Głogowie, 5 mln zł przeznaczyć na konserwację zamku w Żaganiu, 3 mln na pałac w Żarach. Odbudowie i adaptacji na schronisko PTTK miał ulec renesansowy dwór w Świdnicy pod Zieloną Górą. W dziedzinie muzealnictwa izba pamiątek w Głogowie miała zostać przekształcona w muzeum regionalne i muzeum miedzi. Nowe izby pamiątek planowano w Krośnie, Żarach, Lubsku i Łagowie, zaś gmach Muzeum Okręgowego zdecydowano poddać kapitalnemu remontowi kosztem 3 mln zł. Przebudowa obu scen teatrów i sali Orkiestry Symfonicznej oraz dążenie do stworzenia w większych miejscowościach sal widowiskowych dla przedstawień miały umożliwić prezentowanie twórczości artystycznej w mniejszych środowiskach. Jako ważne inwestycje plan wymieniał także budowę gmachu Przedsiębiorstwa Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, gdzie przewidziano otwarcie Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki, pawilonu Polskiego Radia i Telewizji, a także rozbudowę zakładów graficznych.

Powodzenie realizacji planów rozwoju kultury zależało w dużej mierze od udziału w niej społecznego ruchu kulturalnego, szczególnie LTK jako koordynatora działalności wszystkich towarzystw regionalnych. Konieczna była także współpraca rad narodowych wszystkich stopni, związków zawodowych, organizacji młodzieżowych oraz podnoszenie poziomu kadr

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej-Górze

przez wymianę i zatrudnianie osób lepiej przygotowanych do tej pracy i systematyczne szkolenie.

Po przeprowadzeniu dyskusji, w której uczestniczyło kilku radnych, Wojewódzka Rada Narodowa przyjęła uchwałą nr VI/27/66 przedstawiony plan rozwoju kultury jako podstawę działania na lata 1966—1970.

Na sesji w dniu 17 stycznia 1969 r. radni mieli okazję zapoznać się z realizacją wyżej nakreślonych planów.

Warto zwrócić uwagę na sprawozdanie przedłożone przez Wydział Kultury, gdyż obrazuje ono sytuację, jaka miała miejsce pod koniec dwudziestolecia istnienia województwa zielonogórskiego. Wynika z niego, że po raz pierwszy w historii Ziemi Lubuskiej wszystkie rady narodowe i prezydya rozpatrywały na specjalnych posiedzeniach zagadnienia kultury swego regionu, co niewątpliwie zwiększyło zainteresowanie ogółu tą problematyką, a także przyczyniło się do podniesienia poziomu i stylu pracy placówek kulturalnych. Na remonty przeznaczano corocznie 12 mln zł, nie licząc 4—5 milionów wydawanych z funduszków gromadzkich rad narodowych. Wśród większych inwestycji kulturalnych sprawozdanie wymieniało: wybudowanie pawilonu Polskiego Radia w Zielonej Górze, Powiatowej i Miejskiej Biblioteki w Lubsku, amfiteatru w Łagowie, ośrodka kultury w Miodnicy (pow. żagański) i Wiejskiego Domu Kultury w Kuro-

wicach (pow. głogowski). Rozpoczęto budowę wspaniałego budynku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze, na ukończeniu był Dom Kultury w Międzyrzeczu. Wykonano bądź kończono remonty kapitalne takich większych obiektów, jak domy kultury w Szprotawie, Czerwińsku, Krośnie, Głogowie, Strzelcach i budynek Orkiestry Symfonicznej w Zielonej Górze. Planowano rozpoczęcie remontów w Muzeum Okręgowym i domach kultury w Sulęcinie, Świebodzinie, Wschowie, Przemkowie i Gubinie. Wygląd wielu placówek był jeszcze zły i czekały na swą kolej w zakresie remontu. W najbliższych latach przewidywano budowę domu kultury i kina w Głogowie, Międzyzakładowego Domu Kultury i kina w Gorzowie, gmachu Szkoły Muzycznej i Wojewódzkiego Domu Kultury w Zielonej Górze.

Wobec spadku frekwencji w kinach zaszła konieczność ich unowocześnienia przez przebudowę ekranów na panoramiczne i zastosowanie nowszej aparatury. Uchwała Prezydium WRN z dnia 23 września 1965 r. w tej sprawie wyprzedziła uchwałę Rady Państwa o dwa lata. Zdołano już przeprowadzić remont kapitalny w czternastu kinach, a modernizację wprowadzono w dalszych trzydziestu ośmiu za kwotę 10,3 mln zł. Istniało w tym czasie 110 kin, a 8 nosiło charakter studyjnych i dyskusyjnych. Udało się dzięki tym zabiegom zahamować spadek frekwencji. Gdy w 1965 r. jeden seans odwiedziło przeciętnie 73,9 widzów, a w 1966 r. 72,2, to w 1967 r. 80 1. Po weryfikacji domów kultury liczba ich zmniejszyła się do 34, część przekwalifikowano na kluby. Liczba świetlic i klubów przekroczyła 1200. Tylko „Ruch” i WZGS miały 600 klubów. Praktycznie biorąc, w każdej wsi znajdowała się czynna świetlica lub klub. Sieć bibliotek ogarnęła wszystkie miejscowości — istniało ich 357, w tym 282 powszechne i 1033 punkty biblioteczne. Księgozbiory bibliotek powszechnych zawierały 1 801 200 woluminów (na jednego mieszkańca przypadały dwie książki), a czytelników w 1969 r. było 197 200, co stanowiło 22,3% ogółu mieszkańców.

Powstały nowe muzea w Głogowie i Wschowie, a na zabezpieczenie zabytków wydawano rocznie około 5 mln zł. Ukończono ratusz w Koźuchowie, dwie gotyckie kamieniczki w Żarach, cztery renesansowe w Żaganianiu, trzy we Wschowie i częściowo odbudowano zamki piastowskie w Krośnie i Głogowie. Wszystkie te obiekty mają użytkowników. Zaawansowano prace w zamku w Żaganianiu, Łagowie, Siedlisku, Brodach i Słońsku.

Eksperymentalne gromadzkie ośrodki kultury powstały tylko w kilku miejscowościach, a najlepiej pracowały w powiecie żagańskim. Doszło też do wydzielenia wydziałów kultury w powiatowych radach narodowych, co wpłynęło na ulepszenie pracy. Podniósł się poziom artystyczny teatrów w Zielonej Górze i Gorzowie, co znalazło odbicie w sukcesach na spotkaniach kaliskich i wrocławskich. Teatry dały w 1966 r. 752 przedstawienia z udziałem 126 800 widzów, a w 1967 r. 799 z 260 tys. Brak odpowiednich

sał na prowincji uniemożliwił poszerzenie działalności sceny objazdowej. Orkiestra Symfoniczna zwiększyła liczbę występów i poziom repertuarowy. W roku 1966/67 dała 689 koncertów, podczas gdy planowano tylko 340. Upowszechniły się koncerty dla młodzieży szkolnej.

Stale podnosił się poziom kadr, około 50 pracowników domów kultury kształciło się na studiach zaocznych i kursach specjalistycznych. Dawał się nadal odczuwać brak wojewódzkiego domu kultury, nie dopracowano się także modelu pracy w powiatowych domach kultury, z których każdy miał pod opieką od 60 do 90 placówek. Istniejące placówki przygotowywały młodzież do udziału w imprezach krajowych, jak: Ogólnopolski Konkurs Recytatorski, Konkurs Piosenki Radzieckiej i Festiwal Piosenki Żołnierskiej, osiągając coraz wyższy poziom.

Również ruch społeczno-kulturalny odnosił poważne sukcesy, inicjując wiele czynów społecznych i imprez kulturalnych. Wyróżniły się na tym polu: Towarzystwo Przyjaciół Lubniewic, Głogowskie Towarzystwo Kultury, Towarzystwo Miłośników Ziemi Babimojskiej, zdobywając nagrody ministerialne. Dużymi sukcesami mogły się również poszczycić Strzelce, Drezdenko, Lubsko i Krosno. Koordynatorem tych poczynań było Lubuskie Towarzystwo Kultury. Nawiązano kontakty ze związkami zawodowymi, których celem było dotarcie do środowisk robotniczych, poszerzyła się działalność wydawnicza, amatorski ruch filmowy i plastyczny.

Przegląd problematyki kulturalnej, uwzględnionej na sesjach WRN w minionym dwudziestoleciu, prowadzi do wniosku, że w miarę upływu lat rada wywierała coraz większy wpływ na kształtowanie życia kulturalnego w województwie, a konfrontacja na sesjach sprawozdań i relacji Wydziału Kultury z opiniami i sugestiami wnoszonymi przez radnych w toku dyskusji często rozwiązywała trudności.

Ze wszystkich sesji największą niewątpliwie rolę odegrała odbyta w dniu 29 czerwca 1956 r., która wyprzedziła pod niektórymi względami przemiany w dziedzinie kultury, jakie miały miejsce w Polsce po październikowym VIII Plenum KC PZPR. Plenum otworzyło szerokie możliwości w dziedzinie rozwoju życia kulturalnego, dopuszczając do głosu ruch społeczno-kulturalny. Ważny etap pracy zapoczątkowała również sesja z 16 września 1966 r., która po raz pierwszy nakreśliła realny plan pracy na lata 1966—1970.

Osobnego omówienia domaga się działalność Komisji Kultury WRN w okresie dwudziestolecia. Bezpośrednio po utworzeniu województwa działała Komisja Oświaty i Kultury, wspólna dla obu resortów. Nie wychodziło to na korzyść sprawom kultury, o czym łatwo się przekonać, przeglądając choćby akta tej komisji za 1952 r. Na 13 posiedzeń tylko trzy poświęcono wyłącznie omawianiu spraw kultury, a na dwóch poruszano je obok spraw szkolnictwa. Plan pracy na I kwartał 1952 r. przewidywał

na przykład omówienie tylko spraw radiofonizacji, a w II kwartale sprawy świetlic i obchodów Dni Kultury, podczas gdy główną tematykę powinny stanowić problemy szkolne, jak akcja wyborcza do komitetów rodzicielskich, działalność przedszkoli, oświata dla pracujących, analfabetyzm, plany pracy Wojewódzkiego Wydziału Oświaty, walka z alkoholizmem, wczasy letnie, przygotowanie nowego roku szkolnego i inne. Te dysproporcje stwierdzono zresztą w umotywowaniu decyzji, podjętej na sesji WRN w dniu 27 lutego 1952 r., na mocy której próbowano powołać oddzielną komisję kultury. Czytamy w uzasadnieniu: „[...] ze względu na stały rozwój życia kulturalnego wsi i miast, Komisja Oświaty i Kultury nie mogła podołać zadaniu [...] przeważnie miała na uwadze życie oświatowe naszego województwa, zaniedbując zagadnienia kulturalne [...]”. Nieco obszerniej sprawę kultury omawiała Komisja Oświaty i Kultury tylko jeden raz, na posiedzeniu 27 czerwca 1952 r. Nawet uchwała z 27 lutego 1952 r. wiele nie zmieniła. Nie utworzono bowiem osobnej komisji kultury, lecz podkomisję w łonie istniejącej dotychczas Komisji Oświaty i Kultury. Prezydium WRN czyniło wysiłki, aby pobudzić podkomisję do działania. W kwietniu 1953 r. załatwiła ona szereg ważnych problemów, jak umocnienie aparatu kulturalnego, rozwój kultury na spółdzielnicanej wsi, szkolenie kadr, właściwe zorganizowanie Dni Oświaty i Kultury, sprawy muzeum, kin i teatru. Dnia 14 maja 1953 r. w zebraniu podkomisji uczestniczył przewodniczący Prezydium WRN Grochalski, który przeprowadził ostrą krytykę sytuacji kulturalnej w województwie. Zarzucił ogólny chaos, brak powiązań i koordynacji pracy, kontaktów z innymi organizacjami upowszechniającymi kulturę. Pod wpływem tych poczynań kilkuosobowa podkomisja przeprowadziła kontrolę klubów i świetlic w powiatach i stwierdziła słuszność zarzutów. Od 1954 r. pod wpływem tych poczynań doszło do pewnego uporządkowania spraw kultury. Oddziały powiatowe zmuszono do opracowania planów pracy i prowadzenia należytej dokumentacji. Od stycznia 1954 r. zaczęły planowo działać komisje kultury i oświaty w powiatach: gorzowskim, gubińskim, słubickim, strzeleckim, sulęcińskim, sulechowskim, świebodzińskim i zielonogórskim.

W początkach 1955 r. dokonano wyboru osobnej, piętnastoosobowej Komisji Kultury, która miała się zająć wyłącznie sprawami kultury w województwie. Jednak w 1956 r. nie udało się jeszcze znormalizować pracy komisji, choć zmieniono i uzupełniono jej skład. Weszli doń ludzie, którzy wykazali sporo gorliwości w pracy kulturalno-oświatowej. Dopiero zmiany w składzie komisji, przeprowadzone na sesji WRN w dniu 5 grudnia 1956 r., wpłynęły na zmianę stylu jej pracy. Komisja przeprowadziła w ciągu roku osiem kontroli, w tym Muzeum Okręgowego, Lubuskiego Towarzystwa Kultury, ognisk artystycznych, świetlic, Szkoły Muzycznej, bibliotek, Okręgowego Zarządu Kin, odbyła siedem posiedzeń i po raz

pierwszy podjęła decyzję w ważnych, nie cierpiących zwłoki sprawach, jak np. uporządkowanie pracy w Muzeum Okręgowym. Do końca kadencji w 1961 r. Komisja Kultury pracowała w nie zmienionym składzie, obejmując coraz szerszy wachlarz zagadnień, np. podniesienie poziomu wykształcenia kadr, reklamy kinowe, koordynację odczytów, zatwierdzenie repertuaru teatrów, wreszcie zaczęła wypełniać także podstawowe zadania w zakresie projektowania, planu i budżetu oraz przeprowadzania analiz z wykonania budżetów.

W kadencji 1961—1965 komisja, kontynuując systematyczną działalność, stała się faktycznie jednym z decydujących organów WRN w zakresie zagadnień kulturalnych, szeroko pojmujących swe zadania. Mówi o tym systematyczność posiedzeń, które cieszyły się niezłą frekwencją (w 1961 roku — 6 zebrań, w 1962 r. — 9, 1963 r. — 8 i 1965 r. — 2), i duża liczba kontroli. Komisja omawiała w tym okresie wszystkie ważniejsze problemy kultury w województwie, jak: sprawy teatru, wydawnicze, rozwój placówek kulturalnych, produkcję estradową, problemy Lubuskiego i Żarskiego Zespołu Pieśni i Tańca, działalność Komisji Kultury w powiatach, Rozgłośni PR w Zielonej Górze, powiatowych domów kultury, społecznych ognisk muzycznych, poradnictwa kulturalno-oświatowego, ruchu amatorskiego, kadr, działalność kin i bibliotek. Krótko mówiąc, w okresie jednej kadencji dokonała przeglądu i oceny wszystkich dziedzin życia kulturalnego w województwie. Niezależnie od tego przygotowała koreferat na sesję WRN w dniu 20 września 1963 r., poświęconą kulturze, przeprowadziła gruntowną kontrolę i ocenę pracy Wydziału Kultury Prezydium WRN i uczestniczyła w przygotowaniu planu pracy i budżetu oraz analizowała wykonanie planów i budżetów za każdy rok.

W ostatniej kadencji 20-letniej działalności WRN od połowy 1965 r. znów zmienił się skład osobowy Komisji Kultury. Styl pracy komisji doskonalili się w tym okresie, czego wyrazem stały się kompleksowe badania i ocena działalności muzeów i powiatowych domów kultury w województwie. Komisja odegrała dużą rolę w przygotowaniach do pamiętnego Kongresu Kultury Polskiej w 1966 r. Uczestniczyła też w opracowaniu planu rozwoju kultury na lata 1966—1970, przedstawionego na sesji WRN. Na zebrania komisji zapraszano teraz przedstawicieli placówek, które były przedmiotem kontroli i rozważań. Komisja wielokroć interweniowała w sprawach kultury u różnych władz. Na posiedzeniach formułowano konkretne wnioski, które powierzano do załatwienia Wydziałowi Organizacyjnemu. Trudno byłoby wymienić wszystkie problemy, które stały się przedmiotem zainteresowania komisji. Oprócz dwudziestu siedmiu posiedzeń przeprowadzono liczne kontrole, które umożliwiły właściwe rozczytanie sytuacji. Szczególnie ich nasilenie przypadło na 1966 r.

Praca Komisji Kultury w latach 1970—1974 była bardziej systematyczna niż w kadencjach minionych. W tym czasie odbyło się 27 posiedzeń, na których głównie opiniowano plany i sprawozdania dotyczące działalności i budżetu, przyjmowano relacje o bieżących pracach Wydziału Kultury i oceniano repertuar obu teatrów zielonogórskich. Wprowadzono także wspólne posiedzenia z Komisją Kultury Komitetu Wojewódzkiego PZPR i Związków Zawodowych, na których podejmowano ważniejsze decyzje dotyczące Lubuskiego Lata Filmowego w Łagowie, pięcioletniego planu rozwoju kultury, zjazdu pisarzy itp. Ponadto według corocznie ustalonych planów przeprowadzono szczegółowe badania wybranych dziedzin kultury. W zebraniach tego typu, poprzedzanych zwykle kontrolami w terenie, uczestniczyli działacze i pracownicy placówek kulturalno-oświatowych.

W latach 1970—1974 rozpatrywano szereg problemów istotnych dla rozwoju kultury w województwie. Na sesji w dniu 19 stycznia 1970 r. po raz pierwszy postawiono sprawę budowy artystycznej szkoły plastycznej i innych inwestycji dotychczas nie uwzględnianych, zaś 24 marca i 24 listopada poddano wnikliwej ocenie pracę Lubuskiego Towarzystwa Kultury i kin w województwie.

W omawianym okresie szczególnie akcentowano jakość pracy kulturalno-oświatowej i kulturalnej rozrywki, dostosowanej do coraz większych potrzeb i wymogów odbiorcy. Sprawom tym poświęcono sesję w dniu 16 lutego 1971 r., a w dniu 25 marca tegoż roku program ten Wojewódzka Rada Narodowa uchwaliła. Rada zobowiązywała prezydium do modernizacji teatru, wybudowania nowego gmachu Szkoły Muzycznej, biblioteki i bazy WZKin w Zielonej Górze, kina w Gorzowie, bibliotek w Krośnie i Międzyrzeczu, do zakończenia prac budowlanych w Wojewódzkim Domu Kultury w Zielonej Górze oraz innych mniejszych inwestycji.

Rozwojowi czytelnictwa poświęcono sesję w dniu 18 października tegoż roku. Mimo, że w latach pięćdziesiątych intensywnie rozwijano sieć biblioteczną, a w latach sześćdziesiątych modernizowano bazę, to jednak nadal odczuwano brak bibliotek w takich miastach jak Zielona Góra, Nowa Sól, Głogów i Żagań. Szczególnie dawał się odczuć brak filii Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w nowych osiedlach Zielonej Góry i Gorzowa.

Problemom kultury Gorzowa komisja poświęciła sesję wyjazdową w dniu 24 listopada 1971 r., zaś sprawę awansu Orkiestry Symfonicznej w Zielonej Górze na filharmonię poruszono na posiedzeniu w dniu 21 stycznia 1972 r.

Muzealnictwem i ochroną zabytków zajęła się Komisja Kultury już 21 marca tegoż roku. Na sesji tej zaakceptowano też nową imprezę ogólnopolską — Lubuskie Lato Filmowe, natomiast 5-letni plan rozwoju kultury w województwie zatwierdzono na posiedzeniu w dniu 29 maja.

Rok 1973 poświęcono sprawom kultury na wsiach, szczególnie w państwowych gospodarstwach rolnych, między innymi w Tucznie i Wilkowie oraz w klubach „Ruchu” (w tym czasie istniały 423 kluby).

W roku 1974 zlikwidowano odrębną Komisję Kultury i powołano Komisję Wychowania, Oświaty i Kultury. Na skutek tej zmiany komisja nie mogła poświęcać sprawom kultury zbyt dużo czasu.

Z nowych przedsięwzięć wymienić należy opracowanie ankiety „Problemy oświaty, wychowania i kultury w opiniach przedstawicieli różnych instytucji kulturalno-oświatowych”, dzięki której komisja mogła zapoznać się częściowo z sytuacją w województwie.

Rok 1975 poświęcono przede wszystkim obchodom XXX-lecia Polski Ludowej. W tym okresie odbyły się trzy ogólnopolskie imprezy: Festiwal Piosenki Radzieckiej, Międzynarodowy Festiwal Pieśni i Tańca oraz Lubuskie Lato Filmowe, w których wzięło udział około 120 tys. widzów i uczestników. Imprezy te przyciągały przede wszystkim młodzież, która brała ponadto udział w licznych konkursach, przeglądach i turniejach. Wzmocniono działalność na rzecz załóg robotniczych dużych zakładów pracy, co łączyło się z hasłem wysuniętym przez Ministerstwo Kultury: „Sojusz świata pracy z kulturą i sztuką”. Rozszerzono także współpracę kulturalną z Kulturbundem Okręgu Frankfurt nad Odrą. Warto odnotować w tym miejscu stan ilościowy instytucji kulturalnych w tym czasie, a więc 40 domów kultury, 122 świetlice, 621 klubów, 273 biblioteki z filiami, nie licząc punktów bibliotecznych, 115 kin, 9 muzeów, 9 szkół artystycznych i 20 ognisk muzycznych.

Ostatnie zebranie Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury przed wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego odbyło się w dniu 14 maja 1975 r. Zajęto się na nim szczegółowym przygotowaniem programu Panoramy Województwa Zielonogórskiego z okazji XXX-lecia Polski Ludowej. Panorama miała prezentować osiągnięcia Ziemi Lubuskiej od 1945 do 1975 r. i obejmowała między innymi wystawę historyczną, łowiecką, dwie fotograficzne, trzy plastyczne, sztuki ludowej, winiarską i projekcje filmów. Z tej okazji wydano też jedenaście folderów i plakatów.

Perspektywiczne spojrzenie na rozwój działalności WRN i jej komisji w zakresie kultury pozwala przeprowadzić merytoryczny podział minionego dwudziestolecia na cztery okresy. Pierwszy to lata od 1950 r. do sesji WRN w dniach 29—30 czerwca 1956 r., kiedy panował jeszcze trudny do opanowania chaos organizacyjny i z wielu względów ani WRN, ani jej komisje nie mogły zająć się skuteczniej sprawami kultury. Drugi okres, trwający od 1956 do 1961 r., był okresem korzystnego rozwoju, zaznaczył się zwiększeniem zainteresowania kulturą ze strony rady i komisji, a sprzyjająca koniunktura dla ruchu społeczno-kulturalnego po VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. stworzyła dogodne warunki pracy.

Wreszcie okresy trzeci i czwarty, lata 1961—1970 i 1970—1974, można by nazwać okresami stabilizacji, w których dzięki działaniu wielu czynników, a także skutecznej pracy WRN i Komisji Kultury, a następnie Wychowania, Oświaty i Kultury, podniósł się poważnie poziom życia kulturalnego w województwie.

Pierwszy okres, tj. lata 1950—1956, był najtrudniejszy, głównie z tej przyczyny, że nie istniała wtedy faktycznie Komisja Kultury, lecz działała Komisja Oświaty i Kultury, która zajmowała się przede wszystkim trudnymi sprawami szkolnictwa. Piętrzyło się ich wtedy mnóstwo i komisja nie miała zbyt wiele czasu na inne sprawy. Po uchwale WRN z 27 lutego 1953 r. powołano wprawdzie podkomisję kultury, ale nikły jej skład uniemożliwił korzystniejsze zmiany.

Utworzenie 2 września 1954 r. stałej Komisji Kultury stworzyło nowe szanse, ale i wtedy nie doszło natychmiast do zmiany na lepsze. Dopiero następne trzy kadencje przyniosły systematyczną analizę wykonania planów i budżetów, omawianie projektów planów na przyszłość, planowaną kontrolę sytuacji kulturalnej w terenie i omawianie wyników tej kontroli, co prowadziło do trafnych ocen i wniosków, a także wzrostu znaczenia komisji w podnoszeniu kultury regionu.

Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że kiedy rozpoczynano te prace w najmłodszym w Polsce województwie, wskutek braku tradycji działacze musieli szukać własnych dróg i metod pracy. Jeśli województwo zielonogórskie zdobyło sobie w dziedzinie kultury dobre imię w Polsce w zakresie bibliotekars'twa i poziomu czytelnictwa, muzealnictwa, teatrów, a szczególnie ruchu społeczno-kulturalnego, który dał zacyzn wielu podobnym poczynaniom w całej Polsce, to na pewno nie małą w tym rolę odegrała działalność pracowników Wojewódzkiej Rady Narodowej i jej dwóch komisji do spraw kultury, którzy wspierali pożyteczne inicjatywy, doceniali trud działaczy społecznych w dziele rozwoju kultury i nadawali ich pracy właściwe oblicze polityczne.